

МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ РЕГІОНУ

Узагальнено теоретичний досвід функціонування інноваційних систем держави та регіонів. Обґрунтовано перспективні напрями активізації регіональної інноваційної політики. Визначено господарські комплекси і галузі промисловості регіону як пріоритетні для проведення інноваційних перетворень. Розроблено механізм підвищення інноваційної активності регіональних підприємств малого та середнього бізнесу за рахунок створення бізнес-інкубатора. Запропоновано організаційно-технологічні заходи щодо створення бізнес-інкубатора Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій.

Ключові слова: інноваційна політика, інноваційна система, бізнес-інкубатор, малі та середні підприємства, державне управління, організаційно-економічні механізми, інноваційна інфраструктура регіону.

Досвід розвинутих країн показує, що прискорення соціально-економічного розвитку найефективніше відбувається в результаті реалізації інноваційної моделі. Тому створення національної інноваційної системи розглядається як стратегічне завдання держави. Становлення і розвиток світової та національних економік відбуваються під впливом науково-технічного і технологічного прогресу, що характеризується посиленням інноваційної активності й новим підходом до визначення інновацій, який поєднує знання, техніку і технології з ринком. У кожній країні механізми зародження та реалізації інновацій, методи управління ними державою та в окремих компанях мають особливості. Вивчення практики функціонування національних інноваційних систем розвинутих країн дає змогу виокремити такі закономірності: по-перше, під час становлення інноваційної економіки держави відбувається перехід від прямого до індикативного управління інноваційним розвитком регіонів, галузей та окремих підприємств; по-друге, збільшення обсягу нових знань, розвиток технологій, оптимізація виробництва сприяють створенню виробничих та інноваційних мереж, в основу управління якими покладено принципи самоорганізації; по-третє, підвищується роль регіонів у розвитку інноваційних процесів; по-четверте, розвиток національних інноваційних систем відбувається у напрямі інтеграції до наднаціональних інноваційних систем.

В Україні є передумови для створення ефективної національної інноваційної системи (НІС): існує значний інтелектуальний потенціал інноваційного розвитку; започатковано законодавче підґрунтя інноваційної діяльності підприємств; створено окремі елементи інноваційної інфраструктури; реалізується низка інноваційних та інвестиційних проектів.

Сьогодні розв'язувати проблему інноваційного прориву можна лише системно, з використанням цілісної сукупності заходів у межах послідовної і довгострокової державної науково-технічної, промислової та інноваційної політики. Для цього необхідно вирішити стратегічні питання інноваційного розвитку щодо: засобів стимулювання інноваційної діяльності з залученням необхідних фінансових ресурсів; скорочення та уточнення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; визначення механізмів та організаційних заходів для інноваційного розвитку. Держава як один із основних суб'єктів інноваційної діяльності повинна забезпечити активізацію інноваційних процесів у економіці та досконале правове регулювання відносин у цій сфері. Концепція створення НІС має охоплювати основні проблеми технологічного, економічного, екологічного і соціального характеру, інвестиційного і кадрового забезпечення, окреслювати пріоритети й організаційно-інституціональний механізм їх розв'язання, визначати роль трудових колективів, центральних, галузевих і регіональних органів влади в цих процесах, враховувати внесок науки і системи освіти у поступальний збалансований розвиток національної економіки.

Актуальною у науково-практичному плані залишається проблема економічної підтримки ефективно працюючого національного товаровиробника як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Її розв'язання можливе у таких напрямках: оптимізація податкового навантаження; усунення можливостей для несумлінної конкуренції з боку зарубіжних ви-

робників; підтримка експортної діяльності; використання потенціалу глобальної економічної інтеграції. На сучасному етапі, на думку Н. Волик, відбувається апробація механізмів функціонування дворівневої системи державних органів влади і визначення місця регіону в системі традиційних відносин “держава – регіон” [1, с. 34]. Водночас, як вважає П. Бубенко, у зв'язку з тим, що регіональний рівень державного управління перебуває на початковій стадії формування, потрібно дослідити можливості регіонів в активізації інноваційної діяльності й становленні систем міжрегіональної взаємодії на засобах інноваційного розвитку [2, с. 53]. Це відображено у науковому доробку українських вчених: В. Гейця, О. Амоші, Ю. Лисенко, О. Мних, Т. Васильціва, Т. Блудової, О. Гузенко, Н. Барсюкіної та ін. Проте висвітлення потребує процес модернізації механізмів нарощування інноваційної активності підприємств регіонів за рахунок об'єднання інтересів великого, середнього та малого бізнесу у формі виробничих мереж.

Інституціональна недосконалість інноваційної інфраструктури та недостатня її якість зумовляють збільшення трансакційних витрат, пов'язаних з пошуком інформації про інноваційні розробки та партнерів у сфері комерціалізації технологій і винаходів, захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності, несумлінною конкуренцією. Зростають міжрегіональні диспропорції у розміщенні інституційної інфраструктури інноваційної діяльності. Демотивація до промислового і комерційного використання об'єктів інтелектуальної власності у секторі малого та середнього підприємництва, недооцінка підприємствами інтелектуального капіталу призводять до спрямування ресурсів фінансової сфери на інвестування об'єктів “старопромислових галузей” замість інноваційної активізації підприємств чи науково-дослідних розробок. Тому потрібне створення елементів цілісної інфраструктури, зорієнтованої на підтримку малих інноваційних підприємств, що створюються з метою комерціалізації інноваційних розробок. Такими елементами можуть стати інноваційні бізнес-інкубатори.

Однією з основних причин недостатньої уваги до інноваційної сфери є нерозуміння владними елітами ролі інновацій і несприйняття інноваційних засад виходу з латентної соціально-економічної кризи. Важливим засобом стимулювання інноваційної активності регіону є організація обміну інформацією між територіями з різним рівнем готовності до інноваційних перетворень і поширення, пропагування позитивного досвіду реструктуризації просторових соціально-економічних систем та їх елементів на основі активізації інноваційної діяльності. Мета дослідження полягає в узагальненні теоретичного досвіду функціонування інноваційних систем та розробленні механізму підвищення інноваційної активності регіональних підприємств малого та середнього бізнесу у сфері технологічного бізнес-інкубатора.

Теоретичне узагальнення доводить, що інноваційна система формується під впливом об'єктивних чинників, зокрема її території, наявних і набутих природних, трудових ресурсів, особливостей розвитку форм підприємницької діяльності. Ці чинники вважаються стратегічними детермінантами вектора й швидкості структурної еволюції інноваційної активності. Крім того, НІС характеризується певною структурною впорядкованістю, що забезпечує стабільність інституційної взаємодії (при цьому в країні складається цілісна національна конфігурація інституцій). Інноваційний розвиток регіонів і, отже, регіональна інноваційна політика набувають вирішального значення для модернізації держави.

З огляду на специфіку просторової структури інноваційного, виробничого та інвестиційного потенціалу регіону, одним з важливих заходів створення сприятливих передумов інноваційної модернізації економіки регіону є розвиток міжрегіональної інтеграції. Залежно від раціональності державної інноваційної політики, стану інноваційної сфери, дій органів державного управління сфера пріоритетних напрямів управління інноваційною діяльністю і заходи подальшого розвитку змінюються. Динамічне економічне зростання на основі інноваційної інфраструктури повинно здійснюватися за допомогою вдосконалення державного менеджменту в науково-дослідній та інноваційній сферах. Водночас саме інновації в системі управління розвитком регіонів є пріоритетом підвищення ефективності регіональної політики.

Основні завдання інтеграції промислового потенціалу регіонів – забезпечення економічної стабілізації на основі розвитку регіональних ринків продукції науково-техноло-

гічного призначення вищих технологічних укладів. Вирішення цих завдань залежить від галузевої структури, рівня наукової, технологічної і кадрової забезпеченості регіональних економік. Тактичні інтеграційні зв'язки між регіонами на користь інноваційного розвитку спрямовані переважно на підготовку і регулярне проведення нарад і конференцій, присвячених різним аспектам інноваційного розвитку. Зважаючи на важливу роль, яка відводиться науково-виробничому комплексу у вирішенні проблем технологічного розвитку України і забезпеченні національної безпеки, розроблення стратегії управління інноваційним розвитком особливо актуальне.

Стимулювання процесів інфраструктурного оновлення та комплексного соціально-економічного розвитку регіонів як головне завдання інноваційної стратегії передбачає:

- поглиблення інтеграції регіональних освітніх і наукових інфраструктур через посилення зв'язків між регіональними відділеннями НАН України, НДІ, академічними установами та підприємствами;
- стимулювання створення “академічного інноваційного поясу” навколо регіональних центрів НАН України та вищих навчальних закладів (ВНЗ) і підприємств, що впроваджують наукові розробки;
- збільшення кількості інноваційно активних підприємств, надання “місцевих преференцій”, посилення інноваційно-модернізаційної компоненти приватизаційних процесів, застосування системи регіональних інноваційних пріоритетів;
- запровадження “інноваційності” як одного з основних статистичних критеріїв рейтингування регіонального розвитку, а також статистичних звітів за показниками інноваційного розвитку;
- сприяння розробленню та впровадженню регіональних та міжрегіональних цільових програм інноваційної політики в Україні на основі досвіду регіонів-лідерів;
- упровадження єдиних стандартів і методології інтегральної оцінки показників інноваційного розвитку регіонів України з використанням досвіду ЄС.

Відповідно до законодавства державна підтримка надається суб'єктам господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти, зокрема інноваційно активним підприємствам усіх форм власності. При цьому ігнорується потреба в сприянні розвитку елементів інноваційної інфраструктури, які є інструментом подолання розриву між ланками інноваційного процесу (освіта – наука – виробництво). Дослідження і практичний досвід переконують, що державі – центральним, галузевим та регіональним органам влади, поряд із визначенням науково-технічних, соціально-економічних пріоритетів, розвитком фундаментальних наук і освіти, слід приділяти увагу створенню інноваційних передумов ефективної роботи великих підприємств.

Промислове виробництво як сфера прояву закономірностей і суперечностей системних ринкових трансформацій стала об'єктом досліджень у таких напрямках: стабілізація виробничої динаміки та фінансово-економічної ситуації; промислова політика і механізми її реалізації; структурні реформи; активізація інноваційних та інвестиційних процесів; державне регулювання промислового розвитку в перехідній економіці; соціально-трудові відносини та соціальні наслідки ринкових перетворень; екологічні проблеми; інформатизація виробництва як передумова зростання ефективності й конкурентоспроможності; вплив нових глобалізаційних викликів на промисловий розвиток.

За даними Головного управління статистики в Запорізькій області, у 2007–2011 рр. питома вага підприємств, що впроваджували інновації, розподілилася таким чином: у 2007 р. – 10,8 % загальної кількості промислових підприємств; у 2008 р. – 8,6; у 2009 р. – 6,3; у 2010 р. – 4,6; у 2011 р. – 18,3 %. З 2007 р. спостерігалось скорочення питомої ваги інноваційно активних підприємств за винятком 2011 р. Динаміці частки реалізованої інноваційної продукції промислових підприємств області також властива нестабільність змін: 2007 р. – 6,6 %; 2008 р. – 8,3; 2009 р. – 4,2; 2010 р. – 3,1; 2011 р. – 3,2 %. Загалом з 2007 р. відбулося скорочення реалізованої інноваційної продукції з 6,6 до 3,2 %, що підтверджує тенденцію зниження інноваційної активності бізнес-структур (рис. 1).

Як свідчать дані рис. 2, чисельність науковців у Запорізькій області у 2007–2011 рр. скоротилася на 1943 особи (з 6474 осіб у 2007 р. до 4531 осіб у 2011 р.). Це негативна тенден-

Рис. 1. Динаміка впровадження інновацій на промислових підприємствах та кількість науковців у Запорізькій області

Складено за: Головне управління статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zp.ukrstat.gov.ua.

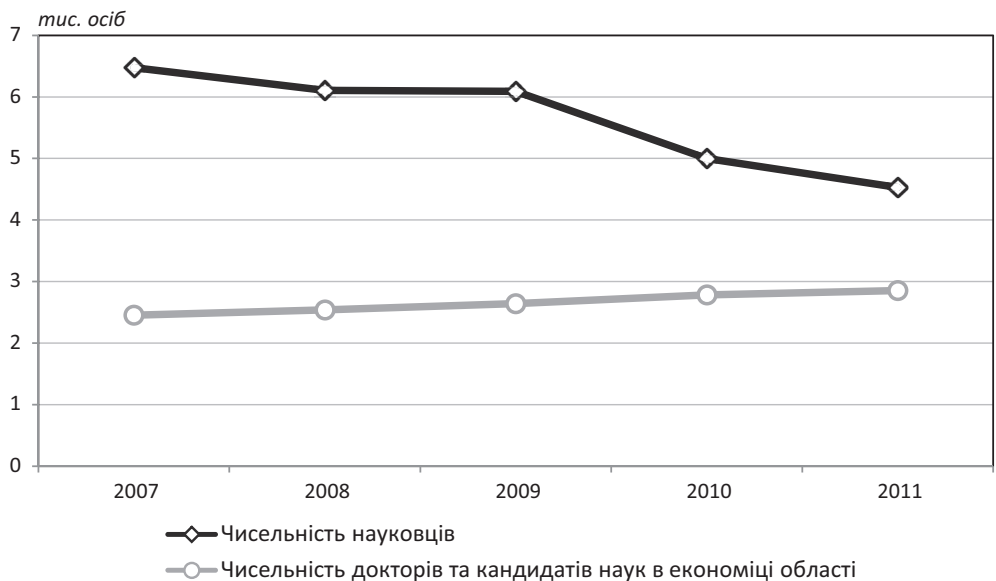

Рис. 2. Динаміка змін чисельності науковців у Запорізькій області

Складено за: Головне управління статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zp.ukrstat.gov.ua.

ція динаміки зміни структури наукових кадрів відбувалася на тлі зростання чисельності докторів наук в економіці регіону з 287 осіб у 2007 р. до 357 осіб у 2011 р. (+24, 4 %) та зростання чисельності кандидатів економічних наук з 2165 осіб у 2007 р. до 2495 осіб у 2011 р. (+15,2 %). Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки, скоротилася з 35 у 2007 р. до 30 у 2011 р. Результати спостереження свідчать про неістотну прикладну цінність наукових розробок, недостатню мотивованість науковців до інноваційної діяльності та скорочення замовлень на виконання досліджень і розробок у наукових організаціях Запорізької області з боку бізнесу. Відсутність зв'язку між динамікою впрова-

дження інновацій на промислових підприємствах та чисельністю наукових кадрів вказує на недостатній розвиток інноваційної інфраструктури області.

У післякризовий період промисловість залишається динамічно нестійкою, чутливою до загроз економічній безпеці, соціально напруженою та екологічно невідповідною до світових стандартів. Більше того, ситуацію у ній можна розцінювати лише як явище короточасної кон'юнктурно зумовленої стабільності. Не можна стверджувати про стабільність у розумінні якісної характеристики промислової системи, що забезпечується постіндустріальною модернізацією всіх факторів виробництва, структури і функцій. Здійснені перетворення поки що не стали надійною гарантією позитивних зрушень та постійного зростання. Тому концепція інноваційного розвитку "старопромислових" галузей і регіонів потребує радикальної переорієнтації на використання прогресивних інформаційно-технологічних, творчо-інтелектуальних, соціальних факторів. Водночас необхідно змінити підходи до ресурсоспоживання у промисловості як основи її економічних характеристик, зміцнення галузевої і регіональної конкурентоспроможності та забезпечення раціональної участі України у процесах глобальної економічної інтеграції.

Запорізька область посідає 9-те місце в Україні за кількістю населення і 8-ме за внеском до ВВП країни. В області проживає близько 3,9 % населення України і виробляється 4,1 % ВВП. У розрахунку на особу валовий регіональний продукт області становить 104 % за 2009 р. Запорізька область посіла 6-те місце за конкурентоспроможністю серед регіонів України: її сукупний індекс (3,98) на 0,11 бала перевищив середній показник по країні (3,87) та на 0,4 бала область-аутсайдера (Херсонська область – 3,58), але поступився лідеру рейтингу за індексом конкурентоспроможності 0,28 бала (м. Київ – 4,26). Порівняно з 2010 р. область покращила загальний показник конкурентоспроможності на 0,03 бала, а положення у рейтингу – на п'ять позицій. За трьома субіндексами область отримала рівномірні оцінки: за базовими вимогами регіон посів 6-те місце в рейтингу, за двома іншими – підсилювачами ефективності й факторами розвитку та інноваційного потенціалу – 7-ме.

Запорізька область продемонструвала найкращі результати за показниками "рівень розвитку бізнесу", "вища освіта і професійна підготовка" та "макроекономічне середовище": за першим потрапила до трійки лідерів серед регіонів (3-тє місце), за двома іншими – посіла 4-тє місце в рейтингу. Область зайняла лідерські позиції за рівнем розвитку бізнесу завдяки високим оцінкам за шириною ланцюжка доданої вартості (2-тє місце) та рівнем розвитку бізнес-кластерів (3-тє місце). За цими чинниками область достатньо конкурентоспроможна також у світі; їх оцінки відповідають 22-му і 33-му місцям у глобальному рейтингу відповідно. Також області належить висока 4-та позиція серед регіонів за показником "ставка на професійне управління", що свідчить про високий професіоналізм провідних менеджерів компаній.

Висока позиція області за складовою "вища освіта і професійна підготовка" пояснюється кількісними показниками: за охопленням вищою освітою область посідає 3-тє місце в регіональному рейтингу, середньою – 7-ме. Область також увійшла до десятки лідерів за доступом до інтернету в школах (9-тє місце). Непогані позиції за складовою "макроекономічне середовище" забезпечені завдяки низькій різниці між депозитними і кредитними ставками в регіоні (7,2 % і 4-тє місце в національному рейтингу). І навіть достатньо висока інфляція в області (19-тє місце) не знизилася її місце за цією складовою. Оцінки приватних інституцій в області достатньо високі. Ефективність корпоративного керівництва найкраща в країні, а захист прав міноритарних акціонерів – на 4-му місці. Ставка на професійне управління і співпрацю у відносинах "працівник – роботодавець" – відносно потужні чинники складової: за ними область посіла 4-тє і 7-ме місця відповідно. Керівники підприємств також відзначають високу якість початкової освіти в області (3-тє місце). Порівняльна характеристика складових індексу конкурентоспроможності Запорізької області з середнім значенням по Україні наведена на рис. 3.

В економіці Запорізької області найбільший потенціал, з одного боку, мають орієнтовані на експорт виробництва і комплекси (металургійний комплекс), а з другого – значний науково-технічний і технологічний потенціал. Але ці найважливіші галузі й сектори економіки недостатньо структурно пов'язані та розвиваються паралельно, оскільки іннова-

Рис. 3. Порівняльна характеристика складових індексу конкурентоспроможності Запорізької області із середнім значенням по Україні

Складено за: Головне управління статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zp.ukrstat.gov.ua.

ційний сектор, який міг би стати головною сполучною ланкою між ними, перебуває ще в стадії становлення, розвивається повільними темпами і поки не впливає на економіку. У регіоні доцільно виокремити господарські комплекси і галузі промисловості, пріоритетні для проведення інноваційних структурних перетворень: чорна і кольорова металургія, машинобудування, агропромисловий комплекс, харчова промисловість, охорона здоров'я та екологія. Першочергову фінансову й організаційно-технічну підтримку органів державної влади в зазначених галузях доцільно надавати в розрізі чітко окреслених напрямів і завдань інноваційної діяльності (табл. 1).

Для забезпечення цілісності регіональних інноваційних систем (особливо на етапі становлення) необхідні такі функції, як становлення підсистеми інноваційного маркетингу, підготовка і перепідготовка фахівців для інноваційного бізнесу, пропагування інноваційних засад оздоровлення регіону та окремих підприємств. На рівні підприємства забезпечення ефективності промислового виробництва в сучасних умовах потребує докорінної зміни організації роботи, вдосконалення інноваційної діяльності, зниження витрат і підвищення фінансової стабільності, розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, кадрового забезпечення перетворень. Важливі радикальні структурні зміни в управлінні у напрямі реалізації маркетингової концепції, застосування методологій нечітких множин і системно-динамічного моделювання для прогностичних оцінок і стратегічного планування, керування якістю продукції, її оновлення, диверсифікації виробництва, безвідривного навчання персоналу роботи в умовах ринку, освоєння підприємницького менеджменту, забезпечення соціальної відповідальності. Вирішальне значення має також поширення досвіду передових вітчизняних підприємств та фірм.

Беззаперечно, розробляючи стратегію економічних перетворень, враховувати, що основу національної економіки повинні становити великі підприємства, об'єднання, фірми, здатні розв'язувати сучасні проблеми науково-технічного забезпечення та розвитку, працювати у вітчизняному середовищі, виходити на міжнародні ринки і конкурувати з великими зарубіжними ТНК. Ніші вітчизняного і зарубіжного ринків, вільні від інтересів великих підприємств, мають зайняти малі та середні підприємства. Наголосимо на визначальній ролі саме малих і середніх підприємств у реалізації інноваційного потенціалу регіону, тому що саме малі форми підприємництва є ефективним напрямом активізації інноваційної ді-

Пріоритетні галузі Запорізького регіону щодо надання державної підтримки

№	Галузь регіону	Напрями інноваційної діяльності
1	Чорна металургія	Впровадження заходів зниження витрат виробництва за рахунок освоєння нових ресурсозберігаючих технологій
2	Кольорова металургія	Модернізація технологічних схем збагачення сировини і виготовлення продукції завершальних переділів, зниження екологічної шкідливості виробництва
3	Машинобудування	Модернізація виробничих потужностей, розвиток транспортного й сільськогосподарського машинобудування, виробництво машин і устаткування, активне імпортозаміщення
4	Оборонно-промисловий комплекс	Впровадження нових технологій подвійного призначення, зокрема одержання особливо чистих речовин, лазерних, мембранних, радіаційних, електронно-іонно-плазмових та інших новітніх технологій, створення нових матеріалів, оптичних приладів і засобів зв'язку
5	Агропромисловий комплекс	Технічне переозброєння галузі, впровадження нових технологій виробництва і переробки сільгосппродукції
6	Харчова промисловість	Модернізація виробництва, освоєння нових технологій виробництва і видів товарів, сучасних способів упакування та методів зберігання продукції
7	Утилізація використаних товарів народного споживання	Впровадження нових технологій переробки використаних товарів народного споживання (товарів тривалого використання) після закінчення їх життєвого циклу з метою рециклінгу

Складено авторами.

яльності і створюють у 2,5 раза більше винаходів на одиницю витрат порівняно з великими підприємствами [1].

У структурі господарського комплексу Запорізької області за розмірами представлені великі (0,4 %), середні (5,3 %), малі (94,3 %) підприємства (табл. 2). У певних видах економічної діяльності активності великих підприємств регіону взагалі немає (операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям) або вона є незначною (роздрібна торгівля; ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку; діяльність готелів та ресторанів; фінансова діяльність; освіта; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту). Кількість малих підприємств коливається від 86,8 % (промисловість) до 97,1 % (оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі; діяльність готелів та ресторанів).

Нераціональна структура економіки за розмірами підприємств підтверджує необхідність розроблення механізмів активізації інноваційної діяльності малих та середніх підприємств (МСП), перевага яких над великими полягає в тому, що:

- інновації передбачають швидкий характер запровадження нововведень, що найкраще вдається саме з урахуванням мобільності МСП;
- масштаб фінансових потреб у МСП менший і їм легше знайти джерела фінансування, у тому числі приватного;
- як показує практика, період функціонування кластерів, сформованих із залученням МСП, значно більший, ніж створених на базі існуючих підприємств, що знову-таки пов'язується з інерційністю системи управління і господарювання;
- виникнення великої кількості підприємств посилює конкуренцію і є додатковим стимулом запровадження інновацій;
- новостворені підприємства збільшують зайнятість, зменшують соціальну напруженість і сприяють прискоренню реформування соціально-економічної системи.

Кількість підприємств за видами економічної діяльності у 2011 р.,
% до загальної кількості підприємств відповідного виду економічної діяльності

Вид економічної діяльності	Розмір підприємства		
	Великі	Середні	Малі
Всі види діяльності	0,4	5,3	94,3
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	0,2	8,2	91,6
Промисловість	2,4	10,8	86,8
Будівництво	0,2	3,3	96,5
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	0,1	3,2	96,7
Торгівля автомобілями та мотоциклами, їх технічне обслуговування та ремонт	0,2	3,1	96,7
Оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі	0,1	2,8	97,1
Роздрібна торгівля; ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку	–	4,9	95,1
Діяльність готелів та ресторанів	–	2,9	97,1
Діяльність транспорту та зв'язку	0,3	7,4	92,3
Фінансова діяльність	–	7,2	92,8
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	0,0	3,1	96,9
Освіта	–	7,3	92,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	–	5,7	94,3
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	–	6,2	93,8

Примітка. Дані наведено без урахування результатів діяльності банків та бюджетних установ і без урахування змін підприємствами основного виду економічної діяльності у 2011 р.

Складено за: Головне управління статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zp.ukrstat.gov.ua.

За досвідом розвинутих країн можна стверджувати, що в Україні установи з підтримки інноваційного підприємництва, незалежно від їх назви та організаційної форми, повинні виконувати функції забезпечення науково-технічної співпраці вітчизняних МСП з європейськими партнерами, проведення технологічного аудиту, налагодження трансферу технологій від науково-дослідних установ до МСП, співробітництва з органами влади у сфері поширення інновацій, організації навчання підприємців, дослідження інноваційного потенціалу регіону, надання інформаційних, консультаційних, фінансових і освітніх послуг, співпраці з організаціями підтримки бізнесу та експертами у сфері інновацій. Стратегічно важливим заходом формування інноваційної системи регіону та країни в цілому, особливо на перших етапах, є сприяння органів державної влади організації централізованих недержавних установ координації дій та інформаційно-консультаційного обслуговування учасників інноваційних процесів на засадах рівноправного партнерства між державними структурами, представниками науково-інноваційної сфери і підприємництва. Ці установи виконують роль своєрідних “центрів кристалізації” інфраструктури регіональних інноваційних систем, а пізніше й інноваційної системи (табл. 3).

Однак, незважаючи на низку прийнятих упродовж останніх років законодавчих актів і нормативно-розпорядчих документів, спрямованих на стимулювання розвитку державно-приватного партнерства (ДПП) в Україні (Закони України “Про державно-приватне партнерство” від 01.07.2010 № 2404-VI, “Про угоди про розподіл продукції” від 14.09.1999 № 1039-XIV, “Про концесії” від 16.07.1999 № 997-XIV, “Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, тепlopостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності” від 21.10.2010 № 2624-VI; постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку надання приватним партнером державному партнеру

Характеристика суб'єктів інноваційної інфраструктури регіону

Характеристика	Великі промислові підприємства	Установи сфери освітніх послуг	Малі та середні підприємства
Основна діяльність	Виробництво у сталій номенклатурі	Підвищення кваліфікації менеджерів	Інвестиційна діяльність
Сильні сторони	Можливість освоєння інновацій за виробничими площами, типами виробництва, енергооснащеності і кваліфікації персоналу	Компенсація браку знань та вмінь персоналу з маркетингу, управління колективом і науковими розробками	– Технічно кваліфікований персонал; – сильна мотивація; – гнучкість та чутливість до вимог ринку
Слабкі сторони	Необхідність істотних капітальних вкладень у технологічну підготовку виробництва	У багатьох випадках програми не враховують кваліфікації слухачів і специфіки їх виробництва	– Недостатня якість менеджменту; – податкове навантаження і корупція; – нерозвинутість системи послуг МСП, технологічної інфраструктури, необхідної для науково-технічної діяльності
Оптимальне застосування	Розроблення технологій за умови масового попиту на інновації малих підприємств з наукових досліджень	Система підготовки і перекваліфікації без відриву від виробництва	Інвестиційна діяльність, не пов'язана з вирішенням фундаментальних наукових проблем і складною кооперацією

Складено авторами.

інформації про виконання договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства" від 09.02.2011 № 81, "Про затвердження Методики виявлення ризиків, пов'язаних з державно-приватним партнерством, їх оцінки та визначення форми управління ними" від 16.02.2011 № 232, "Про затвердження Порядку надання державної підтримки здійсненню державно-приватного партнерства" від 17.03.2011 № 279, "Деякі питання організації здійснення державно-приватного партнерства" від 11.04.2011 № 384; накази Міністерства економічного розвитку і торгівлі України "Про затвердження форми подання пропозиції щодо здійснення державно-приватного партнерства" від 16.08.2011 № 40; "Деякі питання проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства" від 27.02.2012 № 255), очевидного сплеску активності у формуванні ДПП впродовж останніх років не спостерігається.

Перспективним і ефективним заходом розвитку процесів міжрегіональної інтеграції в інноваційній сфері повинно стати сприяння Торгово-промислових палат (ТПП) в організації регіональних технологічних бізнес-інкубаторів. Основним завданням таких інкубаторів є підтримка бізнесу у сфері інновацій, інноваційних фірм, що розвиваються. При цьому ставиться мета "виросити" нові інноваційні фірми, які взаємодіють з державними та приватними установами на основі угод участі у регіональному розвитку. В Запорізькій області як пілотний проект пропонується створити за сприяння ТПП на базі Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій (ЗІЕІТ) бізнес-інкубатор, який надаватиме підтримку МСП, новим підприємствам та підприємцям-початківцям з інноваційними ідеями, але без фінансових можливостей започаткування власного бізнесу. Головним завданням бізнес-інкубатора ЗІЕІТ є допомога підприємцям та МСП у створенні комерційно вигідних інноваційних продуктів, ефективних виробництв та впровадженні новітніх технологій.

Місією технологічного бізнес-інкубатора ЗІЕІТ є створення та розвиток конкурентоспроможних високотехнологічних компаній, “start-up” для нових робочих місць, розвиток технологій, надання нових якісних послуг з комерціалізації технологій, забезпечення інноваційної активності, сприяння поживавленню та конкуренції на ринку. Сукупність цілей охоплює: створення віртуальної “дільниці” (з використанням інтернет-технологій) для ознайомлення потенційних інвесторів з проектом; надання підтримки та освітніх послуг підприємцям та діючим суб’єктам господарювання у розробленні та реалізації інноваційних проектів та ідей; розвиток підприємницького інноваційного мислення у студентів, упровадження програм проектного менеджменту; залучення до активної співпраці державні органи управління для актуалізації ідеї розвитку інноваційного підприємництва у Запорізькій області; обговорення практичних питань розвитку підприємництва та досвіду інноваційних структур у країнах ЄС між студентами та підприємцями. До основних послуг технологічного бізнес-інкубатора належать: допомога у складанні бізнес-плану; інформаційна підтримка проекту в бізнес-середовищі; консультаційні послуги; заходи щодо встановлення бізнес-контактів; маркетингова підтримка; засоби зв’язку та доступ до мережі Інтернет; допомога з проектного та фінансового менеджменту; презентація проектів для потенційних інвесторів; наставництво; створення команди для початкової фази реалізації проекту; документальна підтримка та юридична допомога; управління і захист інтелектуальної власності.

Перспективними проектами бізнес-інкубатора на 2013–2015 рр. доцільно визначити інновації у житлово-комунальному господарстві, у сільському господарстві, вивчення та використання досвіду інших країн у цьому напрямі (канадсько-українське та австрійсько-українське співробітництво); ревіталізація промислових та громадських будівель та споруд; енергоефективні та енергозберігаючі технології (екологічні та енергоефективні споруди). Структурно-функціональна модель діяльності технологічного бізнес-інкубатора ЗІЕІТ представлена на рис. 4.

Створення такого інкубатора істотно допоможе в подоланні галузевої та просторової розпороченості суб’єктів інноваційного процесу і сприятиме самоорганізації учасників. Поеднання принципів централізації і рівноправного ділового партнерства створить сприятливі умови для становлення інноваційного сектору економіки. Наявність на території регіонів таких інтеграційних інноваційних утворень полегшить вирішення організаційно-технічних і фінансових проблем формування регіональних інноваційних банків даних і мереж інформаційного супроводу інноваційної діяльності, державного управління інноваційними процесами.

Розвиток технологічних бізнес-інкубаторів як частини масштабного загальнодержавного проекту (Державної цільової економічної програми “Створення в Україні інноваційної інфраструктури” на 2009–2013 роки) має забезпечити демонстраційний ефект до 2015 р., і після аналізу даних щорічного моніторингу їх слід передати загальнодержавній мережі технологічних бізнес-інкубаторів у складі регіональних підсистем Національної інноваційної системи. Мета створення технологічних бізнес-інкубаторів полягає у формуванні ефективної структури функціональної підтримки підприємницької інноваційної діяльності.

Організація мережі інкубаторів забезпечить комплексне вирішення важливих для регіону завдань: внутрішньорегіональної інтеграції та розвитку ділових контактів в інноваційній сфері; вирівнювання умов доступу підприємств до науково-технічних та інноваційних ресурсів; формування системи інформаційного забезпечення інноваційних процесів та їх моніторингу; організація мобільного інформаційного каналу для аналізу ситуації в інноваційній сфері; допомоги інноваційним підприємствам у розробленні стратегії збуту продукції і пошуку партнерів по інноваційній діяльності; стимулювання комплементарності виробництва та інновацій; формування сприятливого психологічного клімату для структурних інноваційних перетворень регіональної економіки.

Впровадження запропонованих основних положень створення регіональної мережі технологічних бізнес-інкубаторів сприятиме: формуванню основ інноваційної системи підприємств регіону; модернізації виробничого комплексу, подоланню структурних деформацій, збільшенню частки продукції завершальних переділів у загальному випуску продукції; підвищенню конкурентоспроможності продукції підприємств на світовому та вітчизня-

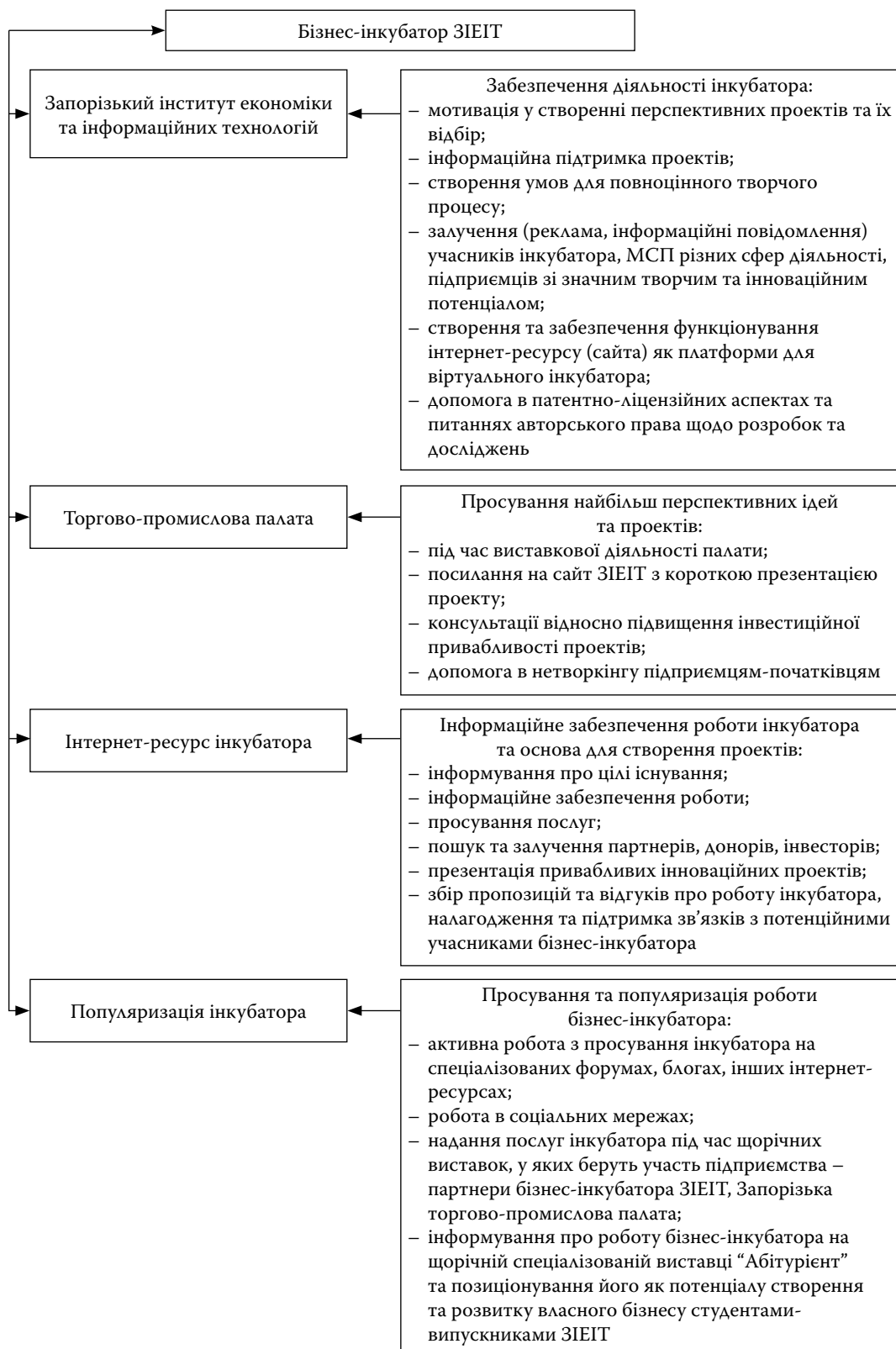

Рис. 4. Структурно-функціональна модель діяльності технологічного бізнес-інкубатора ЗІЕІТ

ному ринках; створенню на базі підприємств малого та середнього бізнесу технологічно нових виробництв; збереженню та ефективному використанню науково-технічного та інноваційного потенціалів; формуванню ефективного механізму впровадження результатів НДДКР у виробництво; прискоренню адаптації виробників військово-технічної продукції області до ринкової економіки; залученню інвестицій в інноваційну сферу; створенню нових робочих місць; підвищенню екологічної безпеки, зниженню ресурсної залежності та енергоємності виробництва.

Роль держави полягає у генеруванні інституцій функціонування науково-технологічних ринків та контролі дотримання їх виконання, формуванні сприятливого інституційного середовища та інноваційної інфраструктури. Важливим напрямом діяльності технологічних бізнес-інкубаторів вважаємо проведення інноваційного аудиту для МСП у регіоні, що дасть змогу узагальнити технологічні потреби підприємств, виконувати національні та європейські дослідницькі проекти, співпрацювати з партнерами для використання результатів досліджень чи трансферу наявних технологій.

Пріоритетом подальших наукових досліджень повинні стати механізми інтеграції бізнес-інноваційних центрів та бізнес-інкубаторів у національні бізнес-мережі в складі інкубаторів та бізнес-парків, торгових асоціацій, приватних компаній, агентств регіонального розвитку, промислових асоціацій, торговельно-промислових палат, фінансових установ, наукових і технологічних парків, університетів та дослідних центрів.

Головним пріоритетом структурної модернізації економічних комплексів регіонів України є подальше удосконалення системи інституційного забезпечення розвитку ДПП, покращання умов для поширення концесії, створення і розбудови регіональних кластерів, становлення нових форм інноваційного співробітництва. Якісне утримання та ефективне використання сучасних об'єктів ринкової, комунальної, транспортної, спортивної та іншої інфраструктури не можна забезпечити лише коштами держави та органів місцевого самоврядування. Без налагодження дієвих механізмів державно-приватного партнерства Україна ризикує стикнутися з проблемою "білих слонів", яка свого часу стала непереборним бар'єром для регіонів країн ЄС.

Використані джерела

1. Волик Н. Г. Організаційні форми інноваційної діяльності та її інфраструктура / Н. Г. Волик // Держава та регіони. Сер. "Державне управління". – 2008. – № 1. – С. 50–55.
2. Бубенко П. В. Ключові моменти формування регіональних інноваційних систем в Україні / П. В. Бубенко // Економіка України. – 2007. – № 8. – С. 33–39.
3. Економіка й організація інноваційної діяльності : підручник / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін. ; за ред. проф. О. І. Волкова, проф. М. П. Денисенка. – К. : Професіонал, 2004. – 960 с.
4. Ізюмська В. А. Обґрунтування механізму реалізації регіональної інноваційної політики // Макроекономічні та регіональні проблеми розвитку України. Сер. "Економіка". – Д. : Вісник ДНУ, 2009. – № 3/1. – С. 23–28.
5. Головне управління статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zp.ukrstat.gov.ua.
6. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. – Л. : Арал, 2008. – 384 с.
7. Активізація залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України в умовах глобальної конкуренції : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / В. Б. Антонов ; НАН України ; Ін-т регіон. досліджень. – Л., 2011. – 20 с.
8. Бондарчук Н. В. Державна політика розвитку інноваційного потенціалу регіонів України : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Н. В. Бондарчук ; Чорномор. держ. ун-т імені Петра Могили. – Миколаїв, 2011. – 36 с.
9. Бауліна Т. В. Державна політика формування інтелектуального капіталу в контексті модернізації національного господарства : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03 / Т. В. Бауліна ; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України. – К., 2011.
10. Ігнатенко А. В. Державна стратегія формування комерційних концесій в національному господарстві України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / А. В. Ігнатенко ; ВР України. – К., 2010. – 20 с.